

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ПРАВОЗНАВСТВА

Старжець В. І.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії, теорії держави і права та філософії

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

ORCID ID: 0000-0001-6807-0935

Статтю присвячено комплексному аналізу методичного потенціалу інтерактивних методів навчання в шкільному курсі правознавства. Автор розглядає інтерактивні технології як важливий інструмент підвищення ефективності правової освіти, що забезпечує перехід від репродуктивного засвоєння знань до їх творчого та практичного застосування. Мета статті – визначити методичний потенціал інтерактивних методів навчання в шкільному курсі правознавства та окреслити педагогічні умови, що забезпечують їх ефективне застосування у формуванні правової компетентності учнів. Підкреслюється, що інтерактивні методи формують ключові правові компетентності учнів: уміння працювати з нормативно-правовими актами, розв'язувати правові ситуації, аргументувати позицію, здійснювати критичний аналіз суспільних явищ. У статті детально схарактеризовано можливості таких методів, як дебати, мозковий штурм, рольові ігри, моделювання судового засідання, аналіз кейсів, проєктна діяльність, дискусії та робота в малих групах. Установлено, що їх застосування підвищує якість опанування тем, пов'язаних із правами людини, системою державної влади, видами юридичної відповідальності та правовими аспектами повсякденного життя. Наголошено, що активна взаємодія учнів дає змогу розвивати комунікативні навички, відповідальність за спільний результат та здатність працювати в команді. Окрему увагу приділено педагогічним умовам ефективного впровадження інтерактивних методів: ретельному плануванню заняття, добору навчального змісту, створенню атмосфери співпраці, організації рефлексії та підбиття підсумків. Констатовано, що застосування інтерактивних технологій у процесі викладання правознавства підвищує мотивацію учнів, робить навчальний процес динамічним і сучасним та сприяє формуванню правосвідомості школярів.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, правознавство, правова компетентність, методика викладання, учні, шкільна освіта.

Starzhets V. I. Methodological potential of interactive teaching methods in the school law course

The article is devoted to a comprehensive analysis of the methodological potential of interactive teaching methods in the school law course. The author considers interactive technologies as an important tool for increasing the effectiveness of legal education, which ensures the transition from reproductive assimilation of knowledge to its creative and practical application. The purpose of the article is to determine the methodological potential of interactive teaching methods in the school law course and outline the pedagogical conditions that ensure their effective application in the formation of school student legal competence. It is emphasized that interactive methods form key legal competences of school student: the ability to work with regulatory legal acts, resolve legal situations, argue a position, and conduct a critical analysis of social phenomena. The article describes in detail the possibilities of such methods as “debate”, “brainstorming”, “role-playing games”, “trial simulation”, “case analysis”, project activities, discussions, and work in small groups. It was found that their use improves the quality of mastering topics related to human rights, the system of state power, types of legal responsibility and legal aspects of everyday life. It was emphasized that active interaction of students allows developing communication skills, responsibility for a common result and the ability to work in a team. Special attention is paid to the pedagogical conditions for the effective implementation of interactive methods: careful planning of classes, selection of educational content, creation of an atmosphere of cooperation, organization of reflection and summing up. It was found that the use of interactive technologies in the process of teaching law increases school student motivation, makes the educational process dynamic and modern and contributes to the formation of legal awareness of schoolchildren.

Keywords: interactive teaching methods, law, legal competence, teaching methods, school student, school education.

Вступ. Освіта є ключовим чинником суспільного розвитку, а уроки правознавства – важливим елементом формування громадянської та національної свідомості юних українців. Забезпечити якісне навчання можливо лише через упровадження сучасних і дієвих методик. Особливу роль відіграють технології самонавчання та розвитку компетентностей, які заохочують учнів до активності, критичного мислення й самостійності. Педагогічна практика показує, що традиційні пасивні методи вже не відповідають потребам сучасних школярів, адже не забезпечують належної мотивації та не сприяють формуванню предметних компетентностей.

Ключова мета реформи Нової української школи – створити освітній простір, у якому учням буде комфортно навчатися й розвиватися. Школа має давати не лише знання, а й уміння застосовувати їх у реальному житті, підтримувати розвиток критичного мислення, готовність до експериментів і вільне висловлення власних поглядів [2, с. 7]. Відповідно в шкільному курсі правознавства основним результатом навчання є формування правової предметної компетентності як інтегрованого підсумку знань, мотивації та практичних умінь учня [9, с. 266]. Вивчення правознавства має не лише передавати правові знання, а й формувати власну правову позицію, уміння застосовувати норми в повсякденних ситуаціях та діяти відповідно до закону.

У цьому контексті саме інтерактивний підхід у процесі навчання правознавства сприятиме розвитку всіх складників компетентності учня. Адже під час його застосування поєднуються навчання й виховання, забезпечується інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток школяра, а також створюються умови для його мотивації та самонавчання.

Розвиток сучасних освітніх технологій призвів до активного розширення теоретичних досліджень і практичного застосування інтерактивних методів на уроках суспільствознавчих дисциплін. Активно цю проблематику досліджувала у своїх працях О. Пометун. Науковиця розробила детальну систему методів, базованих на інтерактивних технологіях навчання [4]. Роль інтерактивного підходу в розвитку творчих здібностей учнів у процесі

вивчення історії та правознавства визначила О. Пишко [3]. Популяризація компетентнісного підходу в навчанні значно активізувала дослідження цього питання. Поняття та структуру правової предметної компетентності детально схарактеризувала Л. Рябовол [9]. Компоненти і прояви правової предметної компетентності учнів дослідила Т. Ремех [7]. Приклади компетентнісно орієнтованих завдань з основ правознавства проаналізувала Н. Житкова [1]. Водночас удосконалення практичного застосування інтерактивних методів навчання на уроках правознавства все ще потребує активних досліджень.

Мета статті – визначити методичний потенціал інтерактивних методів навчання в шкільному курсі правознавства та окреслити педагогічні умови, що забезпечують їх ефективне застосування у формуванні правової компетентності учнів.

Методи та методики дослідження. У статті використано комплекс методів, зокрема: теоретичний аналіз науково-методичної літератури; порівняльний аналіз традиційних й інтерактивних підходів до викладання правознавства; узагальнення педагогічного досвіду; структурно-функціональний метод щодо визначення ролі інтерактивних технологій у формуванні правової компетентності; систематизація отриманих результатів. Такий підхід забезпечив наукову обґрунтованість дослідження та дав змогу комплексно оцінити можливості інтерактивних методів у сучасному курсі правознавства.

Результати. Сучасний компетентнісно орієнтований урок має не лише забезпечувати виконання навчальної програми, а й реалізувати можливості компетентнісного підходу громадянської та історичної освітньої галузі. Правознавство як предмет створює широкі умови для організації активної пізнавальної діяльності учнів. Формування компетентностей вимагає послідовного засвоєння знань із їх подальшим практичним застосуванням, а також обов'язкового використання інтерактивних методів, які максимально залучають школярів до навчального процесу.

Метою вивчення правознавства в 9 класі, відповідно до завдань громадянської та історичної освітньої галузі, є забезпечення учнів базовими правовими знаннями, формування

поваги до прав і свобод людини, утвердження ціннісного ставлення до верховенства права та демократичних принципів. Навчання спрямоване на розвиток правових орієнтирів, правової культури й відповідальної, правомірної поведінки школярів [1, с. 182].

Відповідно до оновленої модельної навчальної програми авторства О. Пометун, Т. Ремех та Л. Рябовол, завдання курсу «Правознавство» передбачають кілька ключових напрямів. «По-перше, це засвоєння учнями базових знань про соціальну цінність права, принципи правової держави та верховенства права, структуру правової системи, законодавство, органи державної влади й місцевого самоврядування, а також про права, свободи та обов'язки громадян України. По-друге, важливим завданням є розвиток умінь аналізувати правові ситуації з повсякденного життя, визначати права та обов'язки учасників правовідносин. Учні мають уміти коректно використовувати правові терміни, аргументувати власну позицію з правових питань, здійснювати пошук правової інформації. По-третє, серед завдань курсу – формування поваги до людської гідності, прав і свобод, розвиток розуміння принципів демократії, справедливості, рівності, а також виховання активної громадянської позиції та відповідальності за власні дії» [6, с. 2].

Як слушно зауважує Т. Ремех, «правова освіта має забезпечити формування в молодій людини цілісного комплексу якостей. Ідеться про усвідомлення ролі права в суспільстві

та основних напрямів правового регулювання; розвиток практичних умінь застосовувати правові норми в конкретних життєвих ситуаціях; уміння оцінювати вчинки з позиції їх законності чи протиправності. Правова освіта також передбачає виховання поваги до права як важливої соціальної цінності та уособлення справедливості, розуміння значення правозастосовної практики як механізму забезпечення дії закону. Важливим результатом є й формування внутрішньої готовності дотримуватися правових приписів, діяти правомірно та підтримувати правомірну поведінку інших» [9, с. 266], що цілком уособлює правову предметну компетентність [7].

Найефективнішим засобом формування правової компетентності школярів є інтерактивні методи навчання. Їх сутність полягає в навчанні через взаємодію всіх учасників освітнього процесу, коли і вчитель, і учні є суб'єктами спільної діяльності [3]. Основа інтерактивності – постійна комунікація, співпраця та колективна робота учнів між собою, на відміну від активних чи пасивних методів, де взаємодія здебільшого зводиться до «вчитель – учень». У такій моделі педагог є радше організатором та координатором освітньої взаємодії [11, с. 48]. На відміну від активних методів, що передбачають здебільшого односторонню ініціативу вчителя, інтерактивні технології створюють більше можливостей для самореалізації учнів, що робить їх найбільш відповідними особистісно орієнтованому та компетентнісному підходам.

Таблиця 1

Сутність інтерактивного навчання в контексті правознавства

Поняття	Сутність
Інтерактивне навчання	Активний підхід передбачає таку організацію навчального процесу, за якої учні залучені до постійної взаємодії, співпраці з учителем та однокласниками й беруть безпосередню участь у здобутті й опрацюванні знань.
Роль учителя	Учитель є активним партнером у навчальному процесі, створюючи умови для розвитку творчого мислення, самостійності та відповідальності учнів.
Мета	Розвиток критичного мислення, правової предметної компетентності, аналітичних умінь та самостійності учнів.
Методи	Дискусія / дебати; мозковий штурм; рольові та ділові ігри; моделювання судового засідання; кейс-метод (аналіз ситуацій); метод проєктів; робота в малих групах; прес-метод; «Карусель»; метод «Займи позицію»; ситуативні вправи (правові завдання) та ін.
Значення	Формування критично мислячих та активних громадян, здатних самостійно оцінювати юридичну інформацію й ухвалювати обґрунтовані рішення.
Комунікація	Сприяє розвитку комунікативних умінь, здатності ефективно спілкуватися та взаємодіяти з партнерами під час групової роботи.

Інтерактивні методи орієнтовані на задоволення пізнавальних інтересів і потреб здобувачів освіти, тому ключовою умовою їх ефективності є організація якісної комунікації. За такого підходу учасники навчального процесу проявляють більшу відкритість, мобільність та активність [5, с. 126]. Це сприяє підвищенню якості засвоєння матеріалу, розвитку критичного мислення, зростанню мотивації та зміцненню активної громадянської позиції. Використання інтерактивних технологій підтримує формування самостійних і компетентних учнів, здатних аналізувати роль права в суспільстві та ухвалювати виважені рішення в умовах сучасних викликів (табл. 1).

Аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури показує, що правове навчання розглядається як цілеспрямований процес передання знань і формування вмій та стійких навичок у сфері правової дійсності. Його завдання – не лише забезпечити розуміння юридичних норм і законів,

а й навчити застосовувати їх у практичних життєвих ситуаціях [7].

У цьому контексті інтерактивні методи навчання є ефективним освітнім підходом, що передбачає активне залучення учнів у навчальний процес, стимулює їхню взаємодію з навчальним матеріалом та співпрацю з однолітками. Застосування таких методів забезпечує організацію різних форм інтерактивної взаємодії: групової – коли робота здійснюється в малих групах; колективної – що охоплює багатосторонню взаємодію всіх учнів; колективно-групової – яка поєднує діяльність малих груп із роботою всього класу [4, с. 60–65] (табл. 2).

Подана таблиця пропонує узагальнений огляд ключових характеристик основних інтерактивних методів, що можуть ефективно застосовуватися під час викладання правознавства [4, с. 73]. Вона демонструє різноманітність, адаптивність цих методів та їх результативність у навчальному процесі.

Таблиця 2

Типові характеристики інтерактивних методів навчання, що застосовують на уроках правознавства

Тип інтерактивного методу	Опис	Приклад використання
Групова дискусія	Сприяє розвитку критичного мислення, уміння аргументувати власну позицію, аналізувати норми права.	Обговорення прав дитини; дискусія «Чи потрібна кримінальна відповідальність із 14 років?»
Рольова гра / Інсценізація	Учні виконують ролі учасників правових ситуацій, моделюють реальні процеси.	Судове засідання; робота правоохоронних органів; засідання Конституційного Суду.
Мозковий штурм	Швидке генерування учнями ідей щодо правових питань, пошук рішень проблемних ситуацій.	«Які права та обов'язки має громадянин України?»; пропозиції змін до шкільного статуту.
Метод кейсів (Case-study)	Аналіз реальних або змодельованих правових ситуацій для пошуку правового рішення.	Розбір ситуацій про булінг; визначення відповідальності неповнолітніх; вирішення сімейно-правових конфліктів.
Дебати	Структуроване обговорення суперечливих правових питань двома сторонами.	«Чи варто знизити виборчий вік до 16 років?»; «Онлайн-поведінка та межі свободи слова».
Коло ідей	Колективне формування позицій або варіантів вирішення правової проблеми.	Визначення шляхів та конкретних прикладів участі молоді в ухваленні рішень громади.
Робота в групах	Робота в малих групах над завданнями, що вимагають аналізу статей законів.	Аналіз Конституції України; складання алгоритму дій при порушенні прав людини.
Проектна діяльність	Дослідження правової теми з подальшою презентацією учнями.	Створення буклета «Мої права в інтернеті»; мініпроект «Як працює місцеве самоврядування».
Інтерактивні онлайн-інструменти	Використання цифрових платформ для активізації пізнавальної діяльності.	Kahoot-вікторини; інтерактивні правові карти; тести на LearningApps; Google форми, QR-код, Online TestPad, Plickers та ін.

Особливе місце в структурі інтерактивного навчання посідає рефлексія. Її варто розглядати як специфічний різновид навчальної діяльності, що дає учням змогу усвідомлювати, проєктувати та прогнозувати власну навчально-пізнавальну активність. Це не лише сприяє формуванню правової компетентності, а й підтримує їхній творчий саморозвиток. Рефлексивні практики – обмін думками, обговорення результатів чи віртуальний захист творчих робіт – допомагають учням розвивати навички самоаналізу та вміння переконливо презентувати результати власної діяльності [10, с. 320].

Інтерактивні технології мають широкі можливості, які здатні суттєво збагатити уроки правознавства та підвищити зацікавленість учнів у вивченні предмета. Їх потенціал проявляється в такому: залучення учнів до активної участі в навчанні; розвиток комунікативних умінь та навичок взаємодії; підвищення мотивації до навчання та інтересу до предмета; глибше засвоєння навчального матеріалу; стимулювання творчого мислення та ініціативності; формування самостійності й відповідальності; розвиток умінь планувати власну діяльність й ухвалювати виважені рішення; зростання мотивації до дослідницької роботи; загальне підвищення ефективності освітнього процесу; впровадження інноваційних технологій та онлайн-ресурсів.

Водночас важливо враховувати й низку обмежень, які можуть виникати під час їх впровадження. Серед них: чисельність класу, що ускладнює ефективну взаємодію між учнями; підвищені вимоги до професійної підготовки вчителя; нестача технічних засобів і навчальних ресурсів; організаційні труднощі та складність об'єктивного оцінювання результатів групової роботи [4, с. 21]. Додатковими викликами є страх учнів перед помилками, потреба в розвитку навичок співпраці, комунікації та самостійного розв'язання про-

блем, а також значно більші витрати часу на підготовку й проведення уроків порівняно з традиційними методами. Окремі учні можуть почуватися невпевнено або дискомфортно через відсутність досвіду участі в дискусіях чи групових формах роботи [5]. Попри ці труднощі, інтерактивні методи залишаються ефективним інструментом формування компетентностей, якщо їх застосування є продуманим, гнучким й адаптованим до можливостей конкретного класу.

Для подолання зазначених труднощів учитель може застосовувати гнучкі педагогічні підходи. Важливо формувати сприятливе та мотивувальне навчальне середовище, у якому учні відчуватимуть себе впевнено та охоче долучатимуться до спільної діяльності [11, с. 49]. Використання різних прийомів мотивації, ігрових елементів та стимулювальних завдань активізує участь школярів в інтерактивній роботі. Не менш важливо створити умови для поступового розвитку комунікативних умінь: розпочинати з простіших форм взаємодії і поступово переходити до складніших, що допоможе учням адаптуватися до інтерактивного навчання без зайвого стресу.

Висновки. Використання інтерактивних методів на уроках правознавства ефективно формує активну пізнавальну діяльність, правову компетентність, критичне мислення та комунікативні навички учнів. Вони стимулюють обмін думками, вміння аргументувати позицію та слухати інших. Ефективність методів залежить від організаційних, технічних та педагогічних умов. Для успішного впровадження важливо враховувати особливості класу, поступово розвивати комунікаційні й соціальні навички, а також забезпечувати необхідну підтримку. При продуманому використанні інтерактивні методи стають потужним засобом розвитку компетентних, самостійних і відповідальних громадян.

Список використаних джерел

1. Жидкова Н. Компетентісно орієнтовані завдання з основ правознавства у структурі уроку. *Український Педагогічний журнал*. 2024. Вип. 4. С. 181–192. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-181-192>.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 35 с.
3. Пишко О. Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. *Народна освіта*. 2014. № 1. URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257.
4. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : [Б. в.], 2007. 141 с.

5. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : метод. посіб. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
6. Пометун О., Ремех Т., Рябовол Л. Модельна навчальна програма «Правознавство. 9 клас» для закладів загальної середньої освіти. Київ : МОН України, 2025. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2025/mnp-pravoznavstvo-9-kl-2025.pdf>.
7. Ремех Т. О. Компоненти і прояви правової предметної компетентності учня. *Народна освіта*. 2015. № 3 URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3741.
8. Ремех Т. О. Методика навчання учнів 9-го класу основ правознавства : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
9. Рябовол Л. Т. Правова предметна компетентність: поняття, структура, правові предметні компетенції. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 121, Ч. 2. С. 265–270.
10. Старжець В. І. Методика використання формувального оцінювання на уроках історії. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць мол. вчених Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка*. 2023. Вип. 64. Том 2. С. 317–322. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-50>.
11. Стецик Ю. Використання інтерактивних технологій на уроках правознавства. *Молодь і ринок*. 2017. № 2. С. 46–49.

References

1. Zhydkova, N. (2024). Kompetentnisno oriientovani zavdannya z osnov pravoznavstva u strukturі uroku [Competency-based tasks on the fundamentals of law in the lesson structure]. *Ukrainskyi Pedagogichnyi zhurnal – Ukrainian Educational Journal*, 4, 181–192. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-181-192> [in Ukrainian].
2. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. (2016). Kyiv: MON Ukrainy [in Ukrainian].
3. Pyshko, O. L. (2014). Interaktyvni metody navchannya yak sposib rozvytku tvorchykh zdbnostei uchniv na urokakh istorii ta pravoznavstva [Interactive teaching methods as a way to develop students' creative abilities in history and law lessons]. *Narodna osvita – Public education*, 1. Retrieved from: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257 [in Ukrainian].
4. Pomետun, O. I. (2007). Entsyklopediia interaktyvnoho navchannya [Encyclopedia of interactive learning]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Pomետun, O. I., Hupan, N. M., & Vlasov, V. S. (2018). Kompetentnistno oriientovana metodyka navchannya istorii v osnovnii shkoli: metod. posib [Competency-based methodology for teaching history in primary school: a methodological manual]. Kyiv : TOV “KONVI PRINT”. [in Ukrainian].
6. Pomետun, O., Remekh, T., & Riabovol, L. (2025). Modelna navchalna prohrama “Pravoznavstvo. 9 klas” dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model curriculum “Jurisprudence. Grade 9” for secondary education institutions]. Kyiv : MON Ukrainy. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2025/mnp-pravoznavstvo-9-kl-2025.pdf> [in Ukrainian].
7. Remekh, T. O. (2015). Komponenty i proiavy pravovoi predmetnoi kompetentnosti uchnia [Components and manifestations of a student's legal subject competence]. *Narodna osvita – Public education*, 3. Retrieved from: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3741 [in Ukrainian].
8. Remekh, T. O. (2018). Metodyka navchannya uchniv 9-ho klasu osnov pravoznavstva: metodychnyi posibnyk [Methodology for teaching 9th grade students the basics of law: a methodological manual]. Kyiv : TOV «KONVI PRINT». [in Ukrainian].
9. Riabovol, L. T. (2013). Pravova predmetna kompetentnist: poniattia, struktura, pravovi predmetni kompetentsii [Legal subject competence: concept, structure, legal subject competences]. *Naukovi zapysky KDPU im. V. Vynnychenka. Serii: Pedagogichni nauky – Scientific notes of the Kirovohrad State Pedagogical University named after V. Vynnychenko. Series: Pedagogical Sciences*, 121(2), 265–270. [in Ukrainian].
10. Starzhets, V. I. (2023). Metodyka vykorystannia formuvalnoho otsiniuvannia na urokakh istorii [Methods of using formative assessment in teaching history]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk nauk. prats mol. vchenykh Drohobitskoho DPU im. I. Franka – Current issues of the humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of the DSPU named after I. Franko*, 64(2), 317–322. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-50> [in Ukrainian].
11. Stetsyk, Yu. (2017). Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii na urokakh pravoznavstva [Using interactive technologies in law lessons]. *Molod i rynek – Youth & market*, 2, 46–49. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.11.2025

Стаття прийнята 27.11.2025

Статтю опубліковано 23.12.2025